

HARRACH GÁBOR

A FELVIDÉKI MAGYARSÁGHOZ KÖTŐDŐ IDENTITÁSCSOPORTOK JELLEMZŐI

Azzal, hogy a 2021-es szlovákiai népszámlálás kérdéssorába bekerült a másodlagos nemzetiség, a felvidéki magyarság identitásával és akkulturációjával kapcsolatos tudásunk új dimenzióval bővült. Amíg a korábbi census adatok alapján három nagy halmazra (magyar és egyéb anyanyelvű magyarokra, valamint magyar anyanyelvű más nemzetiségűekre) oszthattuk fel azokat, akik etnikai vagy nyelvi kötődést tanúsítottak a magyarság felé, addig a másodlagos identitás bevezetésével már hét ilyen alcsoportot hozhatunk létre. Ezekből négy a névlegesen is magyar nemzetiségűeket – vagyis a magukat teljes mértékben vagy elsődlegesen magyarnak valló személyeket –, három pedig a magyarsághoz másodlagos identitásuk vagy csak anyanyelvük révén kötődő személyeket foglalja magába.

Maga az elgondolás, hogy identitás és anyanyelv szerinti részhalmazokra bontva elemezzük a census adatokat – kiterjesztve ezzel horizontunkat a névlegesen magyar személyekről a magyar kötődésű személyek összességére (422 065 főről 496 290 főre) –, Gyurgyík Lászlótól származik, aki koncentrikus körök mentén hierarchikus rendbe állította az alcsoportokat, középen a magyar etnikumú és magyar anyanyelvű személyek mintegy 403 ezres ún. magcsoportjával, a legkülső körben pedig a magukat csupán másodlagosan magyarnak tartó nem magyar anyanyelvűekkel.¹

Ebben a magcsoportban Gyurgyík nem különítette el a kizárólagosan, illetve elsődlegesen magyar nemzetiségű személyeket – vagyis a homogén és a kettős identitással rendelkezőket –, így végül öt alcsoport jött létre (s ebből négyet helyezett el a hierarchikus rendszerben). Ugyanakkor a másodlagos nemzeti identitásúak censuskategóriájának a bevezetésével nemcsak a magyarsághoz gyengébben kötődő személyek eddig rejtett körére nyertünk rálátást, hanem azokra is, akik a magyar nemzetrészen *belül* mutatnak fel hasonlóképpen kettős kötődéseket. A magam részéről két módosítás beiktatásával követtem az alcsoportokra bontás ötletét. Egyrészt az említett szempont szerint „kettévágtam” a Gyurgyík-féle magcsoportot (s ezzel együtt a névlegesen magyarnak számítókat nem magyar

---

1 Gyurgyík László: Quo vadis? A szlovákiai magyarsághoz tartozók (száma) a 2021. évi népszámlálás nemzetiségi és anyanyelvi adatai alapján. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2022. 24 (3). 3–17.

anyanyelvű szegmensét is) – így lett végül hét az alcsoportok száma –, innentől már csak a homogén magyar identitásúak körére alkalmazva a magcsoport kifejezést. Másrészt eltekintettem a hierarchia továbbgondolásától, ugyanis nem látni azt a világos rendezőelvet, ami ezt mind a hét alcsoport esetében lehetővé tenné.²

A számokkal jelölt hét alcsoportot – amelyek közül a magcsoport az 1. jelölést kapta – az 1. táblázat mutatja, zárójelben az egyes attribútumok későbbiekben használatos rövidítéseivel.

		Etnikum			
		Kizárólag magyar (M)	Elsődlegesen magyar (M1)	Másodlagosan magyar (M2)	Nem magyar (NM)
Anyanyelv	Magyar (MA)	1	3	5	7
	Nem magyar (NMA)	2	4	6	–

1. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő népesség alcsoportjai

Forrás: saját készítés

Az alábbi tanulmány célja a hét alcsoport jellemzőinek leírása a rendelkezésre álló cenzus adatok alapján. A Szlovák Statisztikai Hivatal online népszámlálási adatbázisa³ ugyan elérhetővé teszi a legfontosabb demográfiai és szociológiai mutatókat (iskolázottság, foglalkoztatottsági státusz, családi állapot, gyermekszám) az anyanyelvi, az etnikai és a másodlagosan vállalt etnikai csoportok esetében, e három kategória bármely kombinációja esetén már csak a nemre és a korra vonatkozó statisztikákhoz jutunk hozzá. Azonban még ez a szűkösebb, országos és járási szinten egyaránt elérhető adatkínálat is elegendő lehet az alcsoportok alábbi jellemzőinek a megismeréséhez:

-
- 2 Hierarchia felállítása esetén abból indulhatnánk ki, hogy a nemzeti hovatartozás erősebb indikátora az etnikai hovatartozásnak, mint a pusztán adottságnak tekinthető anyanyelv, ami kétségtelenül megkönnyítené a magyar identitású, de nem magyar anyanyelvű, valamint a magyar anyanyelvű, de nem magyar identitású alcsoportok egymáshoz viszonyított elrendezését. Véleményem szerint azonban a másodlagos identitás megjelenésével a két indikátornak ez az egyértelmű megkülönböztethetősége érvényét veszítette.
- 3 Letöltés helye: www.scitanie.sk/en/; letöltés ideje: 2023. 12. 29.

- Részarányok. Mivel a szóban forgó hét alcsoport lényegében egy-egy külön identitás-típust képvisel,⁴ azok egymáshoz viszonyított részaránya – országosan és járásonként egyaránt – közvetlen képet ad a felvidéki magyarság identitásstruktúrájáról.
- Életkori jellemzők. Ennek jelentőségét az adja, hogy a felvidéki magyarság körében a nemzeti identitás erőssége a fiatalabb korcsoportok felé haladva egyre csökken,⁵ az etnikailag vegyes családok egy részében pedig a kisebbséghez tartozó szülő még az első gyermek megszületése előtt nemzetiséget vált.⁶
- Egyéb etnikai és anyanyelvi kötődések. A magyar–szlovák és a magyar–cigány kapcsolódások alcsoportonkénti statisztikai rámutatnak az identitásvesztés egyes etnikai és nyelvi dimenzióira. Figyelembe véve a felvidéki magyarságon belül külön etnikai szegmenst képező cigányok egyedi demográfiai és szociológiai jellemzőit,⁷ valamint esetükben az akkulturáció és asszimiláció fogalmának sajátos jelentéstartományát,⁸ egyes mutatók vonatkozásában, mint például életkor és földrajzi megoszlás, külön is megvizsgáltam a roma és a nem roma szegmenst. Egyrészt a nem roma szegmens esetében tisztábban kirajzolódnak a felvidéki magyarság identitásvesztésének domináns jellemzői, másrészt a magyar cigányság önálló vizsgálata ma már elengedhetetlen része a Kárpát-medencei népszámlálási összegzéseknek.
- Területi megoszlás. Az egyes alcsoportok földrajzi (jelen esetben: járási) koncentrációjából, illetve urbanizáltsági szintjéből azok etnodemográfiai és szociológiai jellemzőire is következtethetünk.

Függetlenül attól, hogy az alcsoportok között nem állítottam fel teljes hierarchiát, megállapítható, hogy a magcsoporttól a 6. és a 7. alcsoport áll a legtávolabb (gyakorlatilag egy szinttel a befejezett asszimiláció előtt), előbbi a magyar identitás másodlagossága és a

4 Szigorúan nézve elsősorban a nemzetiségi hovatartozás kapcsán beszélhetünk identitás csoportokról, az anyanyelv vonatkozásában már kevésbé. Elfogadva azonban Gyurgyík László állítását, miszerint a nemzetiség és az anyanyelv egyszerre határozza meg a nemzeti közösséghez tartozás konzisztenciáját, végül mindegyik alcsoport esetében használom a kifejezést. Itt kell megjegyezni, hogy tanulmányomban a nemzetiség és az etnikum fogalmát – mivel esetünkben ugyanazon népszámlálási kategóriát jelölik – szinonimákként használom.

5 Lampl Zsuzsanna: A szlovákiai magyarok nemzeti identitásának néhány vetülete korcsoportos megközelítésben. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2015. 17 (3). 3–22.

6 Gyurgyík László: *A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai 1989-től 2011-ig*. Fórum Kisebbségkutató Intézet: Somorja, 2014.

7 Vaňo, Boris: *The Demographic Characteristics of Roma Population in Slovakia*. INFOSTAT – Institute of Informatics and Statistics Demographic Research Centre: Bratislava, 2001. Letöltés helye: www.infostat.sk/slovakpopin/pdf/romeng.pdf; letöltés ideje: 2023. 12. 29.; Sipos László: A szlovákiai roma oktatási rendszer. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2015. 17 (1). 31–49.

8 Lajcakova, Jarmila: The uneasy road towards remedying the economic and cultural disadvantage of the Roma in Slovakia. *International Journal on Minority and Group Rights*, 2007. 14 (1). 59–83.

magyar nyelvhasználat (valószínűsíthető) hiánya,⁹ az utóbbi pedig a magyarsággal szemben az anyanyelvi kötelék dacára tanúsított teljes elzárkózás okán.

Bár elméletben az akkulturáció/asszimiláció állomásaiként tekinthetünk a magcsoporton kívüli identitáskategóriákra, tartózkodnunk kell attól, hogy az összes érintettet egy ilyen folyamat alanyának tekintsük, egyrészt mert a folyamatjelleg érvényesülése egyéni szinten mindig kétséges (az illető egy egész életen át viselheti egyetlen alcsoport jellemzőit), másrészt mert fordított irányba mutató, disszimilációs jelenségek is lejátszódhatnak az egyes alcsoportokon belül.

Meg kell még említeni a 4. és főleg a 2. alcsoportot, amelyek tagjai nem magyar anyanyelvüként is ragaszkodnak – ráadásul az utóbbi esetben másodlagos identitás nélkül – a magyar nemzetiségükhöz. A jelenségre több logikus magyarázat is adható. Az egyik lehetőség, hogy az etnikailag vegyes családból származó személy, bár szlovák nyelvi környezetben nőtt fel, a magyar felmenő nemzetiségét követte, illetve 15 éves kora alatt – a népszámlálásra vonatkozó jogszabály értelmében – a szülei határoztak így. A másik reális lehetőség a már említett disszimiláció. Egyes felmérések és riportok főleg Pozsony esetében számolnak be olyan pozitív etnikai miliőről, amely elvileg akár egy ilyen folyamatnak is kedvezhet.¹⁰ De nem zárható ki az sem, hogy egyes magyar válaszadók valójában a hétköznapokban beszélt nyelvre gondoltak az anyanyelvre vonatkozó kérdés kitöltésekor.

Ezen a ponton kell kitérnünk egy sajátos, technikai eredetű problémára: bár az online népszámlálási kérdőív második identitásra vonatkozó kérdésénél rendelkezésre állt a „nincs másik nemzetiség” opció, ha valaki válasz nélkül lépett tovább a következő kérdésre, a rendszer ezt – miközben engedte a továbblépést – ismeretlen válaszként regisztrálta.¹¹ Azok tehát, akik kizárólagosan magyarnak tekintik magukat, de mindezt a számukra irreleváns kérdés átugrásával fejezték ki, a statisztikában akarattuk ellenére is ismeretlen másodidentitással rendelkező magyarként jelennek meg, miközben valójában nem a 3. (vagy 4.), hanem az 1. (vagy 2.) alcsoportba tartoznak. Amiért mégsem sorolhatjuk át őket automatikusan a realisabb kategóriába, az a bizonyosság hiánya: nem zárható ki, hogy egyesek ténylegesen nem kívántak nyilatkozni a maguk második identitásáról, így az életszerűségi szempontok dacára is tiszteletben kell tartanunk a statisztikai valóságot.

9 A népszámlálás során a másik fontos nyelvhasználati mutatóra, az aktuálisan használt nyelvre (illetve azon belül a nyilvánosságban és otthon beszéltre) ezúttal nem kérdeztek rá.

10 A Pozsonyi Magyar Intézet és a szlovák IVO kutatóintézet közös felmérése szerint Pozsonyban a lakosság 13%-a, vagyis a helyi magyar anyanyelvű népesség ötszöröse tud magyarul, és a megkérdezettek túlnyomó többsége a város történelmi örökségét is jól ismeri. (Új Szó-összeállítás: Van „magyar Pozsony”? *uj szo.com*, 2013. július 28. Letöltés helye: <https://uj szo.com>; letöltés ideje: 2023. 12. 29.). Egy másik tudósítás a pozsonyi magyar nyelvkurzusok iránti érdeklődés élénk növekedéséről számol be (Durica Katarina: Magyarul tanul a pozsonyi szlovák elit. *index.hu*, 2013. október 21. Letöltés helye: <https://index.hu>; letöltés ideje: 2023. 12. 29.).

11 Rákóczi Krisztián személyes tájékoztatása, köszönet érte.

Ami a területi megoszlást illeti, a népszámlálási adatbázis egyik jellemzője, hogy a komplexebb adatszoportok lekérdezésére szolgáló felületen (*extended results*) egyes személyek esetében – a beazonosíthatóság elkerülése végett – az első és második identitásra, valamint az anyanyelvre vonatkozó járási adatokat bizalmasnak (*confidential*) minősíti, ami esetünkben kismértékű adatvesztést, az alcsoportok viszonylatában pedig torzítást eredményez. Az adatvesztés onnan látható, hogy a magyar kötődésű személyek így kapott járási létszámainak az összege alacsonyabb az országos értéknél, mivel a bizalmas adatkezelés elfedheti a magyar vonatkozású attribútumokat.¹² Ez egyúttal az alcsoportok valós létszámmegoszlását is torzítja. De torzulást eredményez az is, ha egy személynél a bizalmas minősítés a magyar attribútumoknak csak egy részét fedi el, ugyanis ebben az esetben az illetőt továbbra is magyar kötődésűként tartja számon a statisztika, ám a ténylegesnél alacsonyabb sorszámú alcsoportba kerül – vagyis a torzulás ebben az esetben az erősebb identitáskategória kárára történik. (Fiktív példa: egy magyar anyanyelvű, magát magyar–ruszin nemzetiségűnek valló nő anyanyelvi adatát az adatfeldolgozás során bizalmas információnak minősítik, így elemzési statisztikánkban a 3. alcsoport helyett a 4. alcsoportot gyarapítja. Ha viszont az elsődleges etnikai hovatartozását kezelik bizalmasan, már a 7. alcsoportba kerül.)

A bizalmas adatokkal analóg – ugyancsak adatvesztést és az alcsoportok létszámmegoszlásának torzulását eredményező – problémát jelent az ismeretlen etnikumúak és anyanyelvűek jelenléte, azzal a különbséggel, hogy ez nagyobb tömeget érint, miközben annak pontos mértékére az országos statisztikából már nem kapunk képet. Az ismeretlen nemzetiségűek, illetve anyanyelvűek a 2021-es népszámlálási statisztikákban az összlakosság 5-6%-át teszik ki. Gyurgyík László az ilyenkor szokásos becslési protokollt elvégezve – az ismeretlenek számát az ismert számú csoportok között létszámarányosan, települési szinten szétosztva – a magyar nemzetiség körében mintegy 23 ezres (5,3%), a magyar anyanyelvűeknél pedig 26 ezres (5,6%) többletet mutatott ki.¹³ Elemzésének lényegi részébe azonban – követve a témával foglalkozó szakirodalmi hagyományt¹⁴ – már nem integrálta ezeket az

12 Azt, hogy a Szlovák Statisztikai Hivatal egy személy esetében maximálisan hány adatot minősített bizalmasnak, nem vizsgáltam. Szűrőpróbaszerűen megnéztem viszont a Dunaszerdahelyi járás és a Komáromi járás adatait, ahol – a magyarokkal ellentétben – az elsődleges és másodlagos szlovák etnikai adatokból egyet sem minősítettek bizalmasnak, a szlovák anyanyelvi adatok közül pedig csupán kettőt, noha az etnikai megoszlások ismeretében a szlovák kötődésű válaszadók személyes beazonosíthatóságának a kockázata itt magasabb, mint a magyaroké. (A járási szintű összehasonlítást az tette lehetővé, hogy a népszámlálási adatbázis alapszintű statisztikákat tartalmazó felületén [*basic results*] teljes valójukban megtekinthetők az alapvető – tehát adatkombinációt nem tartalmazó – járási etnikai és anyanyelvi adatok.)

13 Gyurgyík, 2022. Quo vadis, i.m.

14 Jellemző példaként a *Felvidéki Magyarok* című folyóirat 2022/1. – a 2021-es census eredményeit összegző – lapszámát érdemes megemlíteni, amelynek fókuszában elsősorban a magukat másodlagosan magyaroknak vallók állnak, az ismeretlen nemzetiségűek lehetséges létszámformáló szerepét viszont nem tárgyalták. Letöltés helye: <https://felvidek.ma/wp-content/uploads/2012/02/fma-43.pdf>; letöltés ideje: 2023. 12. 29.

eredményeket, automatikusan a nem magyarok közé sorolva ezzel az első és második etnikum, valamint anyanyelv tekintetében ismeretlen, illetve bizalmasan kezelt személyeket. Jelen tanulmányban magam is ezt az eljárást követem, nem függetlenül attól a tapasztalattól, miszerint a felvidéki magyarság esetében a visszaosztással kiegészített statisztikák vizsgálata az eredeti adatokon nyugvó összképet érdemben nem befolyásolja.¹⁵

Az alcsoportok országos jellemzői

Létszámadatok

A 2. táblázatban az alcsoportok létszámadatai és azok egymáshoz viszonyított részarányai láthatók. Bár felvidéki magyar viszonylatban nem jellemző az identitásszint nemi hovatartozás általi meghatározottsága – ezt leginkább a magyar férfiak és nők által kötött veyesházasságok kiegyensúlyozott aránya igazolja¹⁶ –, az adatokat nemek szerinti bontásban is bemutatom. A táblázatokat innentől az 1. táblázatnak megfelelő elrendezésben, de már csak az egyes attribútumok rövidítését alkalmazva közlöm.

	M	M1	M2	NM	M	M1	M2	NM
	Létszámadatok				Részarányok (%)			
<i>Férfiak</i>								
MA	175 732	17 243	9 115	18 429	73,8	7,2	3,8	7,7
NMA	7 646	2 032	7 783	–	3,2	0,9	3,3	–
<i>Nők</i>								
MA	192 076	18 089	9 784	21 707	74,4	7,0	3,8	8,4
NMA	7 270	1 977	7 407	–	2,8	0,8	2,9	–
<i>Összesen</i>								
MA	367 808	35 332	18 899	40 136	74,1	7,1	3,8	8,1
NMA	14 916	4 009	15 190	–	3,0	0,8	3,1	–

2. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő népesség alcsoportjainak megoszlása

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

15 Jelen sorok szerzője a felvidéki magyar pártok szavazóbázisának elemzésekor minden érintett település esetében hozzáadta a helyi magyar népességhez az ismeretlen nemzetiségűek arányosított számát, ám a hivatalos nemzetiségi statisztikák ily módon történő bővítése semmit nem változtatott a korábban feltárt jelenségek és szabályszerűségek lényegén. Ld. Harrach Gábor – Rákóczi Krisztián: *Külön utakon. Adalékok a felvidéki magyarság 2009 utáni politikatörténetéhez*. NPKE–L'Harmattan: Budapest, 2017.

16 Gyurgyík, 2014. A szlovákiai magyarság, i.m.

A magyarsághoz valamilyen szinten kötődő személyek összlétszáma, mint fentebb is szó volt róla, 496 290, ami 18%-kal magasabb a felvidéki magyarság hivatalos létszámánál. Ha megfordítjuk a viszonyt, s az összlétszámot tekintjük 100%-nak, látható, hogy az itt magcsoportnak tekintett szegmens az érintett népesség háromnegyedét, a Gyurgyík-féle magcsoport (1. és 3. csoport) pedig annak 81%-át adja, míg a névlegesen is magyar személyek esetében már 85%, a magyar anyanyelvűeknél pedig 93% az arány. A magyar kötődésű szlovákiai népesség identitás szerkezetét tehát az idegen etnikai és anyanyelvi kötődések relatíve alacsony aránya jellemzi.

Érdekes azonban tudatosítanunk, hogy az itt tárgyalt népszámlálás az identitásnak csupán a legfajsúlyosabb indikátorait számszerűsíti, s az olyan finomabb változók adatait, mint az államhoz, anyaországhoz, nemzetfogalomhoz, hazához, szülőföldre való viszonyulás, vagy például a hovatartozás nyilvános felvállalása, már a különféle felmérésekből ismerjük. Mindez azért is érdekes, mert ezekben a felmérésekben a gyengébb identitásnak megfeleltethető válaszok aránya – a kérdés tartalmától függően – hol alacsonyabb, hol magasabb a magcsoporton kívüli alcsoportok összességének a részarányánál (26%),¹⁷ ami egyrészt megmutatja az identitástípusok közötti választóvonalak képlékenységet, másrészt bizonyos esetekben világossá teszi a magcsoporton belül is érvényesülő megosztottságot, vagyis a magcsoport további szűkíthetőségét.

Az alcsoportok létszámmegoszlása szerint magasabb azok aránya, akik csak az önazonosság tekintetében, mint akik kizárólag nyelvi téren tanúsítanak deficitet (az 5. és 7. alcsoport együtt 12%-ot, a 2. és 4. alcsoport pedig 4%-ot képvisel), míg a mindkét tekintetben gyenge kötődést felmutató 6. alcsoport aránya csupán 3%. Figyelemre méltó, hogy a nem magyar anyanyelvűek körében a teljesen magyar identitású 2. alcsoport – a logikailag várható részarányokkal szemben – majdnem négyszer akkora, mint a kétnemzetiségűekből álló 4. alcsoport. Látható az is, hogy az egyes alcsoportok szinte egyenlő arányban oszlanak el a férfi és a női szegmensben belül, vagyis az identitás szerkezet tekintetében nincs különbség a két nem között. (Ami első ránézésre feltűnhet, az a nők mintegy húszszázalékos létszámtöbblete, ám ez az 52%-os arány csak egy százalékponttal magasabb az országos átlagnál.)

---

17 A felvidéki magyarok 27%-a csak akkor vállalja nemzetiségét, ha nem származik belőle kára, 20%-a teljesen érdektelen a téma iránt; 35%-a saját (szűkebb) szülőföldjét, 33%-a Szlovákiát, 21%-a pedig a Felvidéket tartja a hazájának. Ld. Lampl Zsuzsanna: *A szlovákiai magyarok szociológiája*. Fórum Kisebbségkutató Intézet: Somorja, 2012.

Életkori jellemzők

Az alábbiakban leíró jelleggel tekintem át az alcsoportok életkori jellemzőit, míg a korösszetétel és az identitástípusok megoszlásának kapcsolatára a roma és a nem roma szegmens tárgyalásakor térek majd ki. Az életkori sajátosságok leírására két mutatót alkalmaztam: az átlagéletkort,¹⁸ valamint a fiatalkori függőségi rátát (*youth dependency ratio*),¹⁹ amely a fiatalok számára (0–14 évesek) az aktív korúakhoz (15–64 évesek) viszonyított százalékarányát mutatja. Szlovákiában az átlagéletkor 41 év – a férfiaké 39, a nőké 42 –, a fiatalkori függőségi ráta pedig 23,7%.

	M	M1	M2	NM	M	M1	M2	NM
	Átlagéletkor				Fiatalkori függőségi ráta (%)			
Férfiak								
MA	44	38	41	40	17,3	24,9	20,6	22,0
NMA	40	38	39	–	14,2	18,0	22,7	–
Nők								
MA	48	41	45	45	16,5	24,7	18,5	20,3
NMA	40	39	41	–	15,2	20,4	22,3	–
Összesen								
MA	46	39	43	43	16,9	24,8	19,5	21,1
NMA	40	39	40	–	14,7	19,2	22,5	–

3. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő népesség alcsoportjainak átlagéletkora és fiatalkori függőségi rátája

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

18 Nehezítette az átlagéletkor pontos kiszámítását, hogy a népszámlálási adatbázis az alcsoportok esetében a 90 éves és idősebb személyek létszámát összevontan adja meg. Ugyanakkor az országos életkorstatisztikában már ötéves korintervallumokban is elérhetők a 90–109 évesek létszámadatai, amelyek átlagolása során mindkét nemnél 93 év lett a kerekített átlagéletkor. Így az alcsoportok esetében 90 év felett ezzel az országos értékkel kalkuláltam.

19 Ennek előnye a teljes népességre vetített arányszámhoz képest, hogy az időskori halandóság nem befolyásolja annak értékét.

Az alcsoportok átlagéletkora az országos értékhez képest hektikusan alakul, a fiatalkori függőségi ráta viszont a 3. csoport kivételével minden alcsoportban alulmúlja azt. Ez vegyes képet ad a felvidéki magyarságnak a szlovákiai átlaghoz viszonyított előregedettségéről, aminek az az oka, hogy az átlagéletkor és a fiatalkori függőségi ráta között elvárható negatív kapcsolat itt meglehetősen gyenge.

Főként a 2. alcsoport esetében feltűnő a két koradat közötti koherencia hiánya, különösen a szintén homogén magyar identitással jellemezhető 1. alcsoporttal összevetve, amelyhez képest a 2. alcsoport átlagéletkora hat évvel, a nők körében pedig nyolccal kevesebb, miközben a fiatalkorúak aránya is jóval alacsonyabb, sőt az összes alcsoport közül itt a legkisebb. Mindez arra utal, hogy a 2. alcsoport viszonylag kedvező átlagéletkora nem a gyermekkorúak magasabb arányának, hanem a felnőtt válaszadók kedvezőbb korösszetételének köszönhető. A fiatalkori függőségi ráta alacsony értéke elvileg két okra vezethető vissza: az alacsonyabb gyermekvállalási hajlandóságra vagy az etnikai reprodukció alacsony szintjére, ami itt a 2. alcsoport által megjelenített identitástípus reprodukcióját jelenti. Valójában éppen ennek az identitástípusnak a különleges és átmeneti jellege az, ami megnehezíti annak „átörökítését”. A magyar anyanyelv hiánya és a magyar identitás teljes felvállalása – mivel „*a szlovákiai magyarok nemzeti azonosságtudatának a nyelv [...] központi eleme*”²⁰ – együttesen egy olyan ellentmondás hordozója, amelyet intergenerációs jelleggel csak egy kiegyensúlyozottabb, „logikusabb” identitástípus által lehet feloldani. Valószínű tehát, hogy a 2. alcsoportba tartozó szülők kiskorú gyermekeinek jelentős hányadát a magcsoportban vagy az önazonosság valamely gyengébb típusát képviselő alcsoportban találjuk, legalábbis a függőségi ráta feltűnően alacsony értékének ez a leglogikusabb magyarázata.

Etnikai jellemzők

A továbbiakban megnézzük a vegyes kötődésekkel rendelkező, tehát a magcsoporton kívüli személyek konkrét etnikai vagy anyanyelvi jellemzőit, kezdve elsőként a magyar anyanyelvűekkel. (Az oszlopadatoknál ezúttal a magyar etnikai kötődés betűjelét és az alcsoport sorszámát egyaránt feltüntettem.)

20 Lanstyák István: A magyar nyelv jelene és jövője Szlovákiában. In: Lanstyák István – Szabómihály Gizella: *Magyar nyelvtervezés Szlovákiában. Tanulmányok és dokumentumok*. Kalligram: Pozsony, 2002. 12.

	MA					
	M1(3.)*	M2(5.)**	NM(7.)**	M1(3.)*	M2(5.)**	NM(7.)**
	Létszámadatok			Részarányok (%)		
<i>Férfiak</i>						
Szlovák	7 655	7 399	15 729	44,4	81,2	85,3
Cigány	5 576	1 577	2 233	32,3	17,3	12,1
Ismeretlen	3 372	18	152	19,6	0,2	0,8
Egyéb	640	121	315	3,7	1,3	1,7
Összes	17 243	9 115	18 429	100,0	100,0	100,0
<i>Nők</i>						
Szlovák	8 818	8 138	19 065	48,7	83,2	87,8
Cigány	5 441	1 539	2 274	30,1	15,7	10,5
Ismeretlen	3 372	5	137	18,6	0,1	0,6
Egyéb	458	102	231	2,5	1,0	1,1
Összes	18 089	9 784	21 707	100,0	100,0	100,0
<i>Összesen</i>						
Szlovák	16 473	15 537	27 203	46,6	82,2	86,4
Cigány	11 017	3 116	3 813	31,2	16,5	12,1
Ismeretlen	6 744	23	142	19,1	0,1	0,5
Egyéb	1 098	223	333	3,1	1,2	1,1
Összes	35 332	18 899	31 491	100,0	100,0	100,0

Megjegyzés: * A másodlagosan megjelölt etnikai identitásra vonatkozóan. ** Az elsődlegesen megjelölt etnikai identitásra vonatkozóan

4. táblázat: Nem magyar etnikai kötődések a magyar anyanyelvű népességben
 Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

A gyengébb identitáscsoportok felé haladva abszolút értékben és arányát tekintve is a szlovák kötődés növekedése tapasztalható, sőt a névlegesen nem magyar alcsoportoknál már inkább megugrásról beszélhetünk, ami visszaigazolja, hogy ezekre az identitáscsoportokra a többségi nemzet irányában történő asszimiláció stációiként is tekinthetünk, a 3. alcsoportnál még csak lehetőségként, míg az 5. alcsoport esetében aktuálisan zajló, a 7. alcsoportnál pedig – a megvallott nemzetiséget tekintve – befejezett folyamatként.

A másik jellemző sajátosság a cigányok magas, a magukat elsődlegesen magyarnak vallók körében egyharmadot is megközelítő aránya. Hányaduk a magyar identitásszint gyengülésével párhuzamosan csökken, vagyis a szlovák és a roma etnikum jelenléte egymással ellentétesen alakul. Fontos még látnunk, hogy miközben a 2. táblázatból még az identitásvesztés nemsemleges jellege rajzolódott ki, a fenti adatok már nyilvánvalóvá teszik, hogy a nőket a férfiakhoz képest a szlovák kötődések magasabb és a cigány kötődések alacsonyabb aránya jellemzi. (A magyar cigányság alcsoportjaival a továbbiakban külön fejezetben foglalkozom.)

Feltűnő és magyarázatra szoruló jelenség, hogy amíg a 3. alcsoportban kiemelkedő, közel 20%-os az ismeretlen identitással is rendelkezők aránya, addig a többi alcsoportnál ez egészen elenyésző. Az ilyen rejtőzködő magatartásra elvileg három ok jöhet számításba. Az első a válaszadó etnikumától független, elvi alapú válaszmegtagadás. Ezt a lehetőséget gyakorlatilag kizárhatjuk, mivel az egyik nemzetiség megvallása itt eleve megtörtént. A második szóba jöhető ok a kisebbségi aggodalmakon alapuló válaszmegtagadás. Itt legfeljebb a roma identitás elhallgatása jöhet szóba, egy ilyen attitűdöt azonban más alcsoportban is észlelnünk kellene. A harmadik, legvalószínűbb lehetőség az online népszámlálási rendszer fentebb már említett téves válaszártelmezése. Amennyiben a 3. alcsoport ismeretlenjeinek relatíve magas száma ez utóbbi scenárióra vezethető vissza, a magcsoporthoz tartozók száma közel hétezerrel, a magyar kötődésű népességen belüli aránya pedig mintegy másfél százalékponttal magasabb az ismertnél. Átsorolásuktól azonban az említett ok (bizonyossághiány) miatt eltekintek.

A továbbiakban a nem magyar anyanyelvű alcsoportok egyéb etnikai, illetve anyanyelvi kötődéseit veszem górcső alá.

	NMA			
	M1(4.)*	M2(6.)**	M1(4.)*	M2(6.)**
	Létszámadatok		Részarányok (%)	
Férfiak				
Szlovák	1 497	7 271	73,7	93,4
Cigány	210	274	10,3	3,5
Ismeretlen	89	3	4,4	0,0
Egyéb	236	235	11,6	3,0
Összes	2 032	7 783	100,0	100,0
Nők				
Szlovák	1 565	7 029	79,2	94,9
Cigány	175	202	8,9	2,7
Ismeretlen	79	3	4,0	0,0
Egyéb	158	173	8,0	2,3
Összes	1 977	7 407	100,0	100,0
Összesen				
Szlovák	3 062	14 300	76,4	94,1
Cigány	385	476	9,6	3,1
Ismeretlen	168	6	4,2	0,0
Egyéb	394	408	9,8	2,7
Összes	4 009	15 190	100,0	100,0

Megjegyzés: * A másodlagosan megjelölt etnikai identitásokra vonatkozóan. ** Az elsődlegesen megjelölt etnikai identitásokra vonatkozóan.

5. táblázat: Nem magyar etnikai kötődések a nem magyar anyanyelvű népességben
Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Az etnikai kötődések alakulása több hasonlóságot is mutat a magyar anyanyelvűekével: a gyengébb identitáscsoportban itt is magasabb a szlovák, illetve alacsonyabb a roma kötődés aránya, továbbá a nők ezúttal is nagyobb arányban kapcsolódnak a szlovák, és kisebb arányban a cigány etnikumhoz. A 4. alcsoportban viszonylag magas arányt értek még el az „egyéb” kategóriába esők, akiknek többségét a szomszédos szláv népekhez (csehekhez, morvákhoz, ruszinokhoz, ukránokhoz) kötődő személyek teszik ki.

	NMA					
	M(2.)	M1(4.)	M2(6.)	M(2.)	M1(4.)	M2(6.)
	Létszámadatok			Részarányok (%)		
Férfiak						
Szlovák	6 384	1 653	7 281	83,5	81,3	93,6
Cigány	283	156	260	3,7	7,7	3,3
Ismeretlen	781	22	12	10,2	1,1	0,2
Egyéb	198	201	230	2,6	9,9	3,0
Összes	7 646	2 032	7 783	100,0	100,0	100,0
Nők						
Szlovák	6 264	1 664	7 005	86,2	84,2	94,6
Cigány	271	152	215	3,7	7,7	2,9
Ismeretlen	570	11	9	7,8	0,6	0,1
Egyéb	165	150	178	2,3	7,6	2,4
Összes	7 270	1 977	7 407	100,0	100,0	100,0
Összesen						
Szlovák	12 648	3 317	14 286	84,8	82,7	94,0
Cigány	554	308	475	3,7	7,7	3,1
Ismeretlen	1 351	33	21	9,1	0,8	0,1
Egyéb	363	351	408	2,4	8,8	2,7
Összes	14 916	4 009	15 190	100,0	100,0	100,0

6. táblázat: Anyanyelvi kötődések a nem magyar anyanyelvű népességben
Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

A táblázatból kiolvasható legfontosabb eredmény, hogy a 2. alcsoportba túlnyomórészt szlovák anyanyelvűek tartoznak, de az ismeretlen anyanyelvűek aránya is viszonylag magas, amire itt – az ismeretlen nemzetiségűekkel ellentétben – nem találni racionális magyarázatot. A nem magyar anyanyelvű alcsoportokra általánosságban is jellemző a szlovák anyanyelvűek kiugróan magas aránya, sőt az előrehaladott asszimiláció ismérveit hordozó, csupán származástudatában magyar 6. alcsoport gyakorlatilag nyelvében és (mint fentebb láthattuk) identitásában szlovák csoportként írható le. Ez megerősíti, hogy a magyarok egyidejű önazonosság- és nyelvvesztése szinte teljes mértékben a többségi nemzet irányában zajlik.

A 4. alcsoportnál ezúttal is megfigyelhető az „egyéb” kategóriába esők viszonylag magas aránya, akiknek többségét itt ugyancsak a szomszédos szláv népekhez tartozók teszik ki, vagyis esetükben gyakorlatilag egybeesés tapasztalható a második nemzetiség és az anyanyelv között. Az etnikai kötődések kapcsán említett egyéb szabályszerűségek (szlovákok és cigányok számarányainak identitástípus szerinti változása, a nemek etnikai megoszlásának sajátosságai) az anyanyelvi megoszlás esetében már nem, vagy csak részlegesen érvényesek.

Arra, hogy összevessük a nemzetiségi és az anyanyelvi dimenzióban tapasztalható egyéb kötődések megoszlását, csak a 4. és 6. alcsoport esetében van lehetőség. A 6. alcsoportnál, amelyet imént egy lényegében szlovák entitásként jellemeztem, a két változó attribútumai a férfiak és a nők körében is szinte teljesen egyenlő arányban oszlanak el, míg a 4. alcsoportnál a szlovák kötődésűek részaránya az anyanyelvi kategóriában – nemtől függően – 5–8 százalékponttal magasabb, mint a nemzetiségiben, ahol ez a többlet széteszlik a cigányok, az ismeretlenek és az egyéb nemzetiségűek között.

Összességében tehát elmondható, hogy az egyes alcsoportokon belül a nem magyar etnikai kötődések heterogenitását – vagyis a nem szlovák kötődések összarányát – többnyire a magyar identitás szintje, a nemi hovatartozás, valamint a kötődés jellege (nemzetiség vs. anyanyelv) határozza meg.

A roma és nem roma magyarok néhány jellemzője

Létszámadatok

A magyarsághoz kötődő roma és nem roma népesség önálló vizsgálata során az első felmerülő kérdés a cigányok létszámmeghatározásának a módja, ugyanis esetükben a népszámlálási adatok minden közép-európai országban közismerten alacsonyabb értékeket adnak a valóságnál, Szlovákia esetében például annak csupán negyedét-ötödét.²¹ A húsz évvel ezelőtti becslések mintegy 400 ezresre teszik a szlovákiai cigányság számát,²² ebből Gyurgyík szerint mintegy 80 ezer kötődhet a magyarsághoz.

21 Gyurgyík, 2014. A szlovákiai magyarság, i.m.

22 Gyurgyík becslése Boris Vaňo 2002-es számításán, az pedig az 1980-as népszámlálás eredményein alapul. Mint Gyurgyík rámutat, a szlovák demográfusok napjainkban is ezeknek a cenzusadatoknak a továbbszámításával készítenek becsléseket a felvidéki cigányság jelenlegi létszámáról. Ezen a népszámláláson ugyanis a számlálóbiztosok lehetőséget kaptak arra, hogy a kérdőíven bejelöljék a magukat más etnikumhoz soroló, ám a kérdező által romának vélt személyek vélelmezett származását, így a kutatók – függetlenül az eljárás tévedési lehetőségeitől és etikai vonatkozásaitól – ma is ezt az összeírást tartják a legrealisabb cigány adatbázisnak.

A roma szegmens számszerűsítésére ezért egyetlen észszerű megoldást találtam: minden olyan válaszlehetőséget, amely a cigánysághoz való kötődésre utal (első és második identitás, romani anyanyelv), a roma származás attribútumaként kell kezelni, míg a nem roma szegmenst értelemszerűen azok adják, akik a népszámlálási statisztikában egyetlen ilyen kötődést sem tanúsítottak. A számítás eredményeit az alábbi táblázat mutatja.

	Cigány szegmens							
	M	M1	M2	NM	M	M1	M2	NM
	Létszámadatok				Részarányok (%)			
<i>Férfiak</i>								
MA	–	5 576	1 577	2 665	–	52,4	14,8	25,0
NMA	283	237	308	–	2,7	2,2	2,9	–
<i>Nők</i>								
MA	–	5 441	1 539	2 708	–	52,3	14,8	26,0
NMA	271	197	240	–	2,6	1,9	2,3	–
<i>Összesen</i>								
MA	–	11 017	3 116	5 373	–	52,4	14,8	25,5
NMA	554	434	548	–	2,6	2,1	2,6	–

7. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő népesség alcsoportjainak megoszlása a cigány szegmens körében

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

	Nem cigány szegmens							
	M	M1	M2	NM	M	M1	M2	NM
	Létszámadatok				Részarányok (%)			
<i>Férfiak</i>								
MA	175 732	11 667	7 538	15 764	77,3	5,1	3,3	6,9
NMA	7 363	1 795	7 475	–	3,2	0,8	3,3	–
<i>Nők</i>								
MA	192 076	12 648	8 245	18 999	77,5	5,1	3,3	7,7
NMA	6 999	1 780	7 167	–	2,8	0,7	2,9	–
<i>Összesen</i>								
MA	367 808	24 315	15 783	34 763	77,4	5,1	3,3	7,3
NMA	14 362	3 575	14 642	–	3,0	0,8	3,1	–

8. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő népesség alcsoportjainak megoszlása a nem cigány szegmens körében

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Az alcsoportok értékeit összeadva összesen 21 042 a magyarsághoz kötődő cigányok létszáma (ez a magyar kötődésű népesség 4,2%-a), ami a Gyurgyík által becsült érték alig több mint negyede, ráadásul az a becslés csak a névleges magyar populáción belüli roma népességre vonatkozott, s akkor még nem vettük figyelembe az elmúlt húsz év természetes szaporulatát. Hiába tekintjük tehát a cigánysághoz való gyengébb kötődést és a romani anyanyelvet is a roma etnikumhoz tartozás teljes értékű kritériumának, a számukat még így is lényegesen alábecsülték.

Mint látható, a magyarsághoz kötődő cigányság több mint fele a 3. csoportban koncentrálódik, alcsoportbéli arányuk is itt a legmagasabb (31%). Összességében 54% vallotta magát elsődlegesen, 3% pedig kizárólagosan magyarnak, 17%-nál másodlagosan jelent meg a magyar identitás, 26% pedig egyáltalán nem tekinti magyarnak magát. A magyar anyanyelvűek aránya 93%. Ha abszolút értékben is összevetjük a magukat vegyesen magyarnak és cigánynak definiáló személyek számát, azt látjuk, hogy több mint háromszor annyian jelölték meg első helyen a magyar nemzetiséget, mint a romát.

Kormegoszlás és identitásváltozás

Az alábbiakban először az átlagéletkor és a fiatalkori függőségi ráta romákra és nem romákra kiszámított értékeit ismertetem, majd megnézzük, hogy a nagyobb életkorcsoportokon belül hogyan alakul az alcsoportok létszámbeli részaránya.

	Cigány szegmens							
	M	M1	M2	NM	M	M1	M2	NM
	Átlagéletkor				Fiatalkori függőségi ráta (%)			
<i>Férfiak</i>								
MA	–	28	29	28	–	49,4	46,5	46,1
NMA	32	35	28	–	37,6	22,8	42,0	–
<i>Nők</i>								
MA	–	28	29	28	–	49,4	41,0	48,7
NMA	32	36	30	–	40,9	28,1	39,4	–
<i>Összesen</i>								
MA	–	28	29	28	–	49,4	43,8	47,4
NMA	32	35	29	–	39,1	25,1	40,8	–

9. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő népesség alcsoportjainak átlagéletkora és fiatalkori függőségi rátája a cigány szegmens körében
Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

	Nem cigány szegmens							
	M	M1	M2	NM	M	M1	M2	NM
	Átlagéletkor				Fiatalkori függőségi ráta (%)			
<i>Férfiak</i>								
MA	44	43	43	42	17,3	14,4	15,6	18,2
NMA	40	38	39	–	13,4	17,4	21,9	–
<i>Nők</i>								
MA	48	46	47	47	16,5	14,5	14,1	16,2
NMA	40	40	41	–	14,4	19,6	21,7	–
<i>Összesen</i>								
MA	46	45	45	45	16,9	14,5	14,9	17,1
NMA	40	39	40	–	13,9	18,5	21,8	–

10. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő népesség alcsoportjainak átlagéletkora és fiatalkori függőségi rátája a nem cigány szegmens körében
Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

A roma és nem roma szegmens elkülönítésével lényegesen tisztább képet kapunk, mint fentebb, az összevont adatok esetében. Így már világosan látható, hogy az átlagéletkor ott tapasztalt hektikus alakulása éppen a cigányság alcsoportonként eltérő jelenlétére vezethető vissza. A valóságban a nem romák közül a magyar anyanyelvűek átlagéletkora stabilan a szlovákiai átlagérték felett, a nem magyar anyanyelvűeké valamivel az alatt, a romáké pedig minden alcsoportban, de különösen a magyar anyanyelvűek körében lényegesen az országos átlag alatt található. Még feltűnőbbben nyílik az olló a cigány és nem cigány népesség között a fiatalkori függőségi ráta vonatkozásában.

Ugyanakkor az átlagéletkor és a fiatalkori függőségi ráta közötti negatív kapcsolat – az összevont adatoknál megfigyeltekhez képest – a cigányok esetében erőssé vált, a nem cigányok körében viszont teljesen eltűnt, ugyanis itt a rátaértékek most még kisebb tartományban szóródnak, így az értéktérések jelentéktelenné váltak. Megfigyelhető még, hogy bár az anyanyelvi sorokon belül az egyes alcsoportok átlagéletkora, illetve fiatalkori függőségi rátája nem mutat lényegi különbségeket, a romáknál a 4. alcsoport, a nem romáknál pedig (ahogy az összevont adatoknál is láttuk) a 2. alcsoport függőségi rátája lényegesen alacsonyabb értéket képvisel.

A továbbiakban – az életkor és az identitás kapcsolatának megfigyelése végett – megnézzük, hogy az egyes korcsoportokon belül milyen arányban oszlik meg az alcsoportok létszáma. A korcsoportokat a jelenlegi angol-szász statisztikákból ismert felbontás szerint határoztam meg, amely gyermekekre (0–14 év), fiatalokra (15–24), felnőttekre (25–64) és

idősekre (65+) osztja a népességet,²³ ezek közül azonban a gyermekekre vonatkozó adatokat inkább csak tájékoztatásképpen közlöm, ugyanis azok a már említett szülői válaszadási kötelezettség miatt itt kevésbé relevánsak.

Cigány szegmens								
	M	M1	M2	NM	M	M1	M2	NM
Létszám adatok				Részarányok (%)				
<i>0–14 évesek</i>								
MA	–	3 483	902	1 659	–	54,2	14,0	25,8
NMA	146	80	154	–	2,3	1,2	2,4	–
<i>15–24 évesek</i>								
MA	–	1 998	611	986	–	51,9	15,9	25,6
NMA	82	76	98	–	2,1	2,0	2,5	–
<i>25–64 évesek</i>								
MA	–	5 049	1 450	2 515	–	51,4	14,8	25,6
NMA	291	243	279	–	3,0	2,5	2,8	–
<i>65+ évesek</i>								
MA	–	487	153	213	–	51,8	16,3	22,7
NMA	35	35	17	–	3,7	3,7	1,8	–

11. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő népesség alcsoportjainak megoszlása a cigány szegmens körében korcsoportonként

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

23 Statistics Canada: *Age Categories, Life Cycle Groupings*. Letöltés helye: www.statcan.gc.ca/en/concepts/definitions/age2; letöltés ideje: 2023. 12. 29.

Nem cigány szegmens								
	M	M1	M2	NM	M	M1	M2	NM
	Létszámadatok				Részarányok (%)			
<i>0–14 évesek</i>								
MA	41 149	2 431	1 584	3 927	77,1	4,6	3,0	7,4
NMA	1 561	494	2 251	–	2,9	0,9	4,2	–
<i>15–24 évesek</i>								
MA	29 219	2 282	1 486	3 187	74,3	5,8	3,8	8,1
NMA	1 332	369	1 468	–	3,4	0,9	3,7	–
<i>25–64 évesek</i>								
MA	214 415	14 523	9 178	19 724	76,9	5,2	3,3	7,1
NMA	9 917	2 307	8 850	–	3,6	0,8	3,2	–
<i>65+ évesek</i>								
MA	83 025	5 079	3 535	7 925	80,1	4,9	3,4	7,7
NMA	1 552	405	2 073	–	1,5	0,4	2,0	–

12. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő népesség alcsoportjainak megoszlása a nem cigány szegmens körében korcsoportonként

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

A cigányok esetében nincs lényegi különbség a különböző korcsoportokhoz tartozó népesség alcsoportonkénti megoszlása között, ami azt jelenti, hogy a roma szegmenst nem jellemzik számottevő generációs különbségek a magyarsághoz való viszonyulás terén. Ami a kisebb eltéréseket illeti, a fiatalabb korcsoportok felé haladva csökken a homogén magyar identitást választók aránya, míg a magyarsághoz tartozás opcióját teljesen elutasítóké az idősek körében egyértelműen alacsonyabb.

A nem cigány szegmenst a fiatalabb korcsoportok felé haladva az alcsoportok részarányainak lassú változása jellemzi. A legfeltűnőbb a magcsoportokhoz tartozók csökkenő aránya (80%-ról 74%-ra), miközben a 6. csoporté észlelhetően nő, ami alátámasztja a fiatalabbak

identitásgyengüléséről szóló vizsgálatok eredményét.²⁴ Megfigyelhető még a 7. csoport arányának stagnálása, valamint – a cigányságra jellemző trend ellentétjeként – a nem magyar anyanyelvű, de magukat teljesen vagy elsődlegesen magyarnak tartóknak a fiatal és középkorú generációban erősebb jelenléte. Mindent összevetve a korcsoportos adatok különbségei a tisztán magyar identitású népesség gyengülő jelenlétét, az asszimilációnak leginkább kitétek körében pedig a nyelvvesztés és identitásgyengülés erősödését vetítik előre.²⁵ A megoszlási arányok korfüggő eltolódása mellett fel kell hívnunk a figyelmet még egy másik jelenségre: az egyes korcsoportokon belüli évjáratok átlagos létszámára, amint az a táblázati adatokból kiszámítható, a fiatalabbak felé haladva minden alcsoportban csökken.

Járási adatok

Nagyobb csoportok területi megoszlása

A továbbiakban alsóbb területi szinten, konkrétan az ún. magyarlakta déli sáv 16 járására, valamint a két nagyvárosra lebontva vizsgálom az alcsoportokat (az észak–dél irányban kialakított határok miatt közülük csak a Dunaszerdahelyi és a Komáromi járás magyar többségű). Az ország „maradék” 54 járását, ahol a felvidéki magyarság mindössze másfél százaléka él, *szórványvidék* elnevezéssel egyetlen területi egységként kezelem. Az alcsoportok előtt azonban még vessünk egy pillantást a nagyobb csoportoknak – a magyarsághoz kötődők összességének, a névlegesen magyar népességnek (a táblázatban mint „magyar etnikum”), a magyar anyanyelvűeknek, valamint a roma és a nem roma szegmensnek – a járási megoszlására.

24 Ld. fentebb a következő hivatkozásokat: Gyurgyík, 2014. A szlovákiai magyarság, i.m.; Lampl, 2015. A szlovákiai magyarok nemzeti, i.m.

25 A korcsoportos értékek említett módon történő alakulásából az identitásnak nemcsak az intergenerációs gyengülése, hanem az életkor növekedésével párhuzamos, intragenerációs erősödése is kiolvasható. Az észrevételért köszönet a Lektornak.

Járás vagy nagyváros	Létszámadatok				Részarányok (%)			
	Főcsoport		Etnikai szegmens		Főcsoport		Etnikai szegmens	
	Összes	Magyar etnikum anyanyelv	Cigány	Nem cigány	Összes	Magyar etnikum anyanyelv	Cigány	Nem cigány
Pozsony	15 445	11 271	55	15 390	3,1	2,7	0,3	3,2
Szenci	10 360	8 700	28	10 332	2,1	2,1	0,1	2,2
Dunaszerdahelyi	91 827	85 504	1 054	90 773	18,5	20,3	5,1	19,1
Galántai	32 570	29 551	245	32 325	6,6	7,0	1,2	6,8
Komáromi	69 319	62 099	738	68 581	14,0	14,8	3,5	14,5
Lévai	27 166	23 342	453	26 713	5,5	5,5	2,2	5,6
Nyitrai	8 684	6 790	6	8 678	1,8	1,6	0,0	1,8
Érsekújvári	50 165	44 029	558	49 607	10,1	10,5	2,7	10,5
Vágsellyei	16 197	14 336	224	15 973	3,3	3,4	1,1	3,4
Losonci	19 997	16 530	2 629	17 368	4,0	3,9	12,6	3,7
Nagyrócei	8 848	7 308	852	7 996	1,8	1,7	4,1	1,7
Rimaszombati	38 058	31 804	8 416	29 642	7,7	7,6	40,4	6,2
Nagykürtösi	11 213	8 955	26	11 187	2,3	2,1	0,1	2,4
Kassa	9 267	5 620	14	9 253	1,9	1,3	0,1	2,0
Kassa-környéki	16 042	10 366	1 126	14 916	3,2	2,5	5,4	3,1
Nagymihályi	13 997	11 348	2 150	11 847	2,8	2,7	10,3	2,5
Rozsnyói	17 025	13 520	1 018	16 007	3,4	3,2	4,9	3,4
Töketerbesi	30 465	24 995	1 099	29 366	6,2	5,9	5,3	6,2
Szörványvidék	8 627	4 852	150	8 477	1,7	1,2	0,7	1,8
Összesen	495 272	420 920	20 841	474 431	100,0	100,0	100,0	100,0
Országos	496 290	422 065	21 042	475 248	-	-	-	-
<i>Értéktőlönbözlet</i>	<i>-1 018</i>	<i>-1 145</i>	<i>-201</i>	<i>-817</i>	-	-	-	-

13. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő népesség egyes csoportjainak járási megoszlása

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Az öt csoportból négy hasonló területi elrendezettséget mutat, a kivételt a magyarsághoz kötődő cigányok jelentik, akiknek kétharmada olyan kelet-szlovákiai járásban koncentrálódik (közülük kiemelten a Losonciban, Rimaszombatiban és Nagymihályiban), ahol a magyar kötődésű nem cigány lakosságnak csupán az egyharmada található. Bár nem tüntettem fel külön a romáknak a magyar kötődésű népességen belüli számarányait, a fenti adatok alapján ez az érték a Rimaszombati járásban 22%, a Nagymihályiban 15%, a Losonciban 13%, míg a két magyar többségű járásban 1% körül alakul, a többi nyugat-szlovákiai járásban pedig mérhetetlenül alacsony. Ha viszont a Gyurgyík által becsült 80 ezres létszámból indulunk ki, járásközi megoszlási arányaikat pedig változatlanul érvényesnek tekintjük, akkor a Rimaszombati járásban a magyarok túlnyomó többsége, a Losonciban és Nagymihályiban pedig abszolút többsége cigány származású.

Ami a táblázat legelső sorában látható értékkülönbségeket illeti, a bizalmas adatokra visszavezethető adatvesztés mértéke a magyar kötődésű népesség körében 2 ezrelék. Az a látszólagos ellentmondás, hogy a bizalmasnak minősített esetek száma a magyar kötődésűek között alacsonyabb, mint annak egyik részalmazában (magyar etnikum), a már említett átstrukturálódásnak, vagyis a magasabb sorszámú alcsoportok nagyobb mértékű statisztikai létszámcsökkenésének az eredménye.

Annak érdekében, hogy a fenti főcsoportok területi megoszlásáról áttekinthető képet kapjunk, régiókba összevonva is megnéztem a járási adatokat. A 16 déli járást és a két nagyvárost egy nyugati és egy keleti régióba soroltam be: Pozsony és a fenti táblázatban onnan következő nyolc járás tartozik a nyugati, míg a keleti régió a Losonci járástól kezdődik, a szórványvidéket pedig ezúttal is önállóan kezeltem. Ezenkívül külön megnéztem még az urbánus környezetben, vagyis Pozsonyban és Kassán élők összevont részarányát, valamint az etnikai tömbben – esetünkben a Dunaszerdahelyi és Komáromi járásban – élőkét is.

Régió	Főcsoport			Etnikai szegmens	
	Összes	Magyar etnikum	Magyar anyanyelv	Cigány	Nem cigány
Nyugati	65,0	67,9	65,1	16,1	67,1
Keleti	33,3	31,0	33,6	83,2	31,1
Szórványvidék	1,7	1,2	1,3	0,7	1,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nagyvárosi	5,0	4,0	4,2	0,3	5,2
Tömb	32,5	35,1	33,6	8,6	33,6

14. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő népesség nagyobb etnikai szegmenseinek regionális megoszlása (%)

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Az összevont adatokból még jobban kivethető a cigány és a nem cigány szegmens teljesen eltérő területi megoszlása és urbanizáltsági szintje; egyetlen közös jellemzőjük a szórványvidéken képviselt alacsony részarány.

Az etnikai szegmensek területi megoszlása

Innentől rátérünk az alcsoportok területi megoszlására, a részarányokat pedig az iménti földrajzi felosztás szerint ismertetem, a két etnikai szegmens szerint bontva az adatokat.

Régió	Cigány szegmens					
	Alcsoport					
	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Létszámadatok						
Nyugati	355	1 585	248	291	348	534
Keleti	163	9 359	146	2 799	130	4 733
Szórványvidék	10	13	26	3	45	53
Összesen	528	10 957	420	3 093	523	5 320
Országos	554	11 017	434	3 116	548	5 373
<i>Értékkülönbözet</i>	<i>-26</i>	<i>-60</i>	<i>-14</i>	<i>-23</i>	<i>-25</i>	<i>-53</i>
Nagyvárosi	5	18	16	3	10	17
Tömb	251	738	129	136	255	283
Részarányok (%)						
Nyugati	67,2	14,5	59,0	9,4	66,5	10,0
Keleti	30,9	85,4	34,8	90,5	24,9	89,0
Szórványvidék	1,9	0,1	6,2	0,1	8,6	1,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nagyvárosi	0,9	0,2	3,8	0,1	1,9	0,3
Tömb	47,5	6,7	30,7	4,4	48,8	5,3

15. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő roma népesség alcsoportjainak regionális megoszlása
Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Az oszlopszázalékok szerint a cigányság területi megoszlása nem egységes, hanem két markáns mintázatot követ, még hozzá anyanyelvi hovatartozás szerint. A vizsgált roma szegmens 93%-át alkotó magyar anyanyelvűek a keleti régióban koncentrálódnak, míg a nem magyar anyanyelvű cigányok földrajzi megoszlása lényegében a magyar etnikumét követi, még azok esetében is, akik a magyar nemzetiséget csak másodlagos identitásként jelölték meg, sőt a tömbvidéken ezek az alcsoportok a magyar etnikumnál is erősebb koncentrációt mutatnak.

Megnéztem, hogy a magyarsághoz kötődő cigányoknak ez a két nagy anyanyelvi csoportja az az adott régióban élő teljes roma népesség mekkora hányadát teszi ki. Az utóbbiak létszámát a már ismert módon számítottam ki, vagyis mindenkit ebbe a körbe soroltam, aki identitás vagy anyanyelv tekintetében valamilyen kötődést tanúsított az irányukban. (A táblázatban a három nagyregió adatainak összesített értékeit – mivel itt nem képeznek viszonyítási alapot – ezúttal nem közöltem, s ugyanígy járok el a továbbiakban a többi sorszázalékos összesítésnél is.)

Régió	Cigány szegmens							
	Létszámadatok				Részarányok (%)			
	Magyar MA	NMA	Nem magyar	Összesen	Magyar MA	NMA	Nem magyar	Összesen
Nyugati	2 410	951	6 661	10 022	24,0	9,5	66,5	100,0
Keleti	16 891	439	40 028	57 358	29,4	0,8	69,8	100,0
Szórványvidék	69	81	109 356	109 506	0,1	0,1	99,9	100,0
Országos	19 506	1 536	157 350	178 392	10,9	0,9	88,2	100,0
Nagyvárosi	38	31	6 417	6 486	0,6	0,5	98,9	100,0
Tömb	1 157	635	2 263	4 055	28,5	15,7	55,8	100,0

16. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő és nem kötődő cigányság regionális megoszlása a helyi roma népességben belül

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Mint látható, a magyarsághoz kötődő cigányok saját etnikumukon belül még a déli országrészben, sőt a magyar tömbvidéken is kisebbségben vannak, míg a két nagyvárosban elenyésző, országosan pedig 12% az arányuk. Mindez azt jelenti, hogy a cigány lakosság egy része a magyar anyanyelv és részben a magyar identitás egyik legfontosabb hordozója – a keleti régió bizonyos részein, mint kikövetkeztettük, akár többségi jelleggel –,

más része viszont párhuzamos etnikai szubkulturaként létezik a magyarság mellett, még a tömbmagyar régióban is.²⁶

A 17. táblázat a nem cigány szegmensben belül mutatja az egyes alcsoportok földrajzi jellemzőit.

Régió	Nem cigány szegmens						
	Alcsoport						
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Létszám adatok							
Nyugati	255 709	9 753	15 586	2 386	8 299	8 221	18 418
Keleti	108 490	3 604	7 822	862	6 785	5 081	14 938
Szórványvidék	2 729	991	782	301	617	1 341	1 716
Összesen	366 928	14 348	24 190	3 549	15 701	14 643	35 072
Országos	367 808	14 362	24 315	3 575	15 783	14 642	34 763
<i>Értékkülönbözlet</i>	<i>-880</i>	<i>-14</i>	<i>-125</i>	<i>-26</i>	<i>-82</i>	<i>1</i>	<i>309</i>
Nagyvárosi	12 288	1 626	2 234	704	1 994	2 798	2 999
Tömb	136 411	2 745	6 733	596	3 386	2 122	7 361
Részarányok (%)							
Nyugati	69,7	68,0	64,4	67,2	52,9	56,1	52,5
Keleti	29,6	25,1	32,3	24,3	43,2	34,7	42,6
Szórványvidék	0,7	6,9	3,2	8,5	3,9	9,2	4,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nagyvárosi	3,3	11,3	9,2	19,8	12,7	19,1	8,6
Tömb	37,2	19,1	27,8	16,8	21,6	14,5	21,0

17. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő nem cigány népesség alcsoportjainak regionális megoszlása
Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Míg a magcsoportokhoz tartozók 70%-ban a nyugati régióban koncentrálnak, addig ez az arány a többi alcsoport esetében, a gyengébb identitáscsoportok felé haladva – s ez főként a magyar anyanyelvű alcsoportoknál figyelhető meg – egyre csökken, míg a keleti régióban és a nagyvárosokban nőnek az arányszámok.

26 A Komáromi és Dunaszerdahelyi járásban élő 4055 cigány 63,1%-a romani, 28,5%-a magyar és 8,1%-a szlovák anyanyelvű. A magyart 37,2%-uk írta be valamilyen formában nemzetiségként, miközben a két járásban élő magyarok aránya hivatalosan 65,4%, a magyar kötődésűeké pedig 71,4%.

A nem magyar anyanyelvűek esetében a legfeltűnőbb sajátosság a szórványvidéken és a nagyvárosokban élőknek a magyarság ottani jelenlétéhez képest feltűnően magas – 7–9%, illetve 11–20% közötti – belső aránya. Vagyis egy szlovák etnikai környezetben, azon belül pedig jó eséllyel urbanizált millióben élő,²⁷ nyelvében már asszimilálódott, magyar gyökereit azonban még vállaló, vagy azokhoz visszatérő személyként lehetne megrajzolni a szóban forgó alcsoportokhoz tartozók egyik jellemző „ideáltípusát”. A két perifériacsoportot (6., 7.) például az anyanyelv mellett épp az eltérő urbanizáltsági szint különbözteti meg egymástól.

Az etnikai környezet és az identitás kapcsolata

Amikor az etnikai környezet és az identitás, vagyis külső és belső struktúrák kapcsolatáról beszélünk, abból a szlovákiai magyar tapasztalatból indulunk ki, hogy egy etnikum helyi számaránya annak belső identitásstruktúráját is meghatározza. Lampl Zsuzsanna szerint „a szórványban élők és a tömbben élők nemzeti értékrendje közötti legnagyobb különbség abban rejlik, hogy míg az utóbbiak általános értékrendjében a nemzetnek is megkülönböztetett helye van [...], a szórványban élőknel a nemzetiség az általános értékek szintjén legfeljebb csak az utolsó helyek egyikét foglalja el”.²⁸ A szóban forgó összefüggést igazolja a 2010-es, 2012-es és 2016-os szlovákiai választások azon tapasztalata is, miszerint minél magasabb egy településen a magyarok számaránya, annál nagyobb arányban voksolnak a magyar szavazók a multietnikus politikai opcióval szemben az erősebb identitástípus értékeit képviselő pártra.²⁹ Ezek az összefüggések egy etnikai Máté-effektus érvényesüléséről tanúskodnak, amelynek értelmében a magyarok magasabb helyi számaránya az erősebb, alacsonyabb helyi számaránya pedig a gyengébb identitástípust erősíti meg az ott élő magyar kötődésű népességben belül.³⁰

27 A városi háttérre nemcsak a viszonylag magas nagyvárosi arányok utalnak, hanem a szórványvidéken élő magyarok átlag feletti városi koncentrációja is. Az utóbbiról ugyan jelenleg nem érhetőek el népszámlálási adatok, azt viszont tudjuk, hogy a Most–Híd vegyespárt, amelynek szórványvidéki bázisa nagyrészt magyar kötődésű szavazókból állt, a 2010-es, 2012-es és 2016-os választáson az onnan érkezett voksok mintegy kétharmadát szerezte a városokból, miközben az ottani szavazók összességét tekintve az urbanizáltsági arány csak 50% volt. Ld. Harrach–Rákóczi, 2017. Külön utakon, i.m.

28 Lampl Zsuzsanna: Nemzeti identitás tömbben és szórványban. *Pro Minoritate*, 2007. tavasz. 82–91, itt: 86.

29 Harrach–Rákóczi, 2017. Külön utakon, i.m.

30 Némileg árnyalja ezt a konklúziót Gereben Ferenc megfigyelése, miszerint szórványhelyzetben „a kisebbségi lét fokozott hátrányainak elszemvedői – legalábbis részben – hajlamosak deficitjeik kulturális kompenzálására, veszélyeztetett identitásuk – főleg konzervatív jellegű – kulturális értékekkel való megerősítésére”; ugyanakkor a szerző azt is elismeri, hogy a szórványhelyzet „a kisebbségi iskolázás, anyanyelv és az anyanyelvi kultúra visszaszorulását, végső soron a nyelvcsere és az asszimilációt segíti elő”. Ld. Gereben Ferenc: A határon túli magyarok kulturális identitása (Különös tekintettel a tömb- és szórványmagyarságra.) *Pro Minoritate*, 2007. tavasz. 24–38, itt: 36.

A romák esetében a helyzet ennél komplikáltabb. Egy olyan alcsoport ugyanis, amely magyar szempontból egy gyengébb identitástípust jelenít meg, a cigány szegmens szempontjából adott esetben az erős nemzetiségi öntudatot, a disszimilációt képviseli. Még ha iménti mintára meg is fogalmaznánk a romák vonatkozásában az „erősebb számarány, erősebb disszimiláció” szabályszerűségét, ennek ellenkezőjét, a cigány akkulturációt csak akkor észlelhethetnénk a statisztikáinkban, ha magyar irányban történne, ha viszont szlovák irányban, akkor már kiesne a látómezőnkől. Vagyis a romák esetében az etnikai környezet és az identitás kapcsolata egy kizárólag magyar kötődésű cigányokra szabott modell alapján nem tárgyalható.

Más a helyzet viszont a nem cigány szegmens belüli alcsoportokkal, amelynek ismét megtekintjük a regionális részarányait, csak a deskriptív jellegű oszlopszázalékok helyett ezúttal sorszázalékos bontásban.

Régió	Nem cigány szegmens							Összesen
	Alcsoport							
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	
Létszám adatok								
Nyugati	255 709	9 753	15 586	2 386	8 299	8 221	18 418	318 372
Keleti	108 490	3 604	7 822	862	6 785	5 081	14 938	147 582
Szórványvidék	2 729	991	782	301	617	1 341	1 716	8 477
Országos	367 808	14 362	24 315	3 575	15 783	14 642	34 763	475 248
Nagyvárosi	12 288	1 626	2 234	704	1 994	2 798	2 999	24 643
Tömb	136 411	2 745	6 733	596	3 386	2 122	7 361	159 354
Részarányok (%)								
Nyugati	80,3	3,1	4,9	0,7	2,6	2,6	5,8	100,0
Keleti	73,5	2,4	5,3	0,6	4,6	3,4	10,1	100,0
Szórványvidék	32,2	11,7	9,2	3,6	7,3	15,8	20,2	100,0
Országos	77,4	3,0	5,1	0,8	3,3	3,1	7,3	100,0
Nagyvárosi	49,9	6,6	9,1	2,9	8,1	11,4	12,2	100,0
Tömb	85,6	1,7	4,2	0,4	2,1	1,3	4,6	100,0

18. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő nem cigány népesség alcsoportjainak regionális megoszlása az egyes földrajzi egységeken belül

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

Mint látjuk, a magyarok által legnagyobb arányban lakott tömbvidéken, illetve nyugati régióban 80% felett alakul a magcsoporthoz tartozók részaránya, míg a szórványvidéken

ez a 40%-ot sem éri el. A többi alcsoport esetében ennek épp a fordítottja tapasztalható. A szóban forgó földrajzi egységek etnikai karakterének ismeretében úgy is fogalmazhatunk, hogy a magyarság regionális számaránya és az egyes alcsoportok részaránya közötti kapcsolat a magcsoport esetében pozitív, a többinél pedig egyértelműen negatív. Ezek az összefüggések – az etnikai környezetre és az identitásra vonatkozó említett tapasztalatok alapján – arra engednek következtetni, hogy a magcsoport kivételével az összes alcsoport gyengébb identitástípust képvisel, beleértve a 3. alcsoportot is, amely pedig elvileg erősebb típust jelenít meg.

A következőkben járási bontásban, bővebb adatmennyiséggel is megvizsgáljuk ezeket a kapcsolatokat, miután ismertettem a járási szintű alapadatokat, illetve az alcsoportok járásonkénti részarányait.

Járás vagy nagyváros	Magyar kötődésűek	Összes lakos	Járási arány (%)
Pozsony	15 445	475 503	3,2
Szenci	10 360	96 715	10,7
Dunaszerdahelyi	91 827	124 669	73,7
Galántai	32 570	95 124	34,2
Komáromi	69 319	100 952	68,7
Lévai	27 166	110 469	24,6
Nyitrai	8 684	164 788	5,3
Érsekújvári	50 165	138 168	36,3
Vágsellyei	16 197	51 477	31,5
Losonci	19 997	70 422	28,4
Nagyőrcei	8 848	38 669	22,9
Rimaszombati	38 058	80 666	47,2
Nagykürtösi	11 213	41 998	26,7
Kassa	9 267	229 040	4,0
Kassa-környéki	16 042	128 346	12,5
Nagymihályi	13 997	108 954	12,8
Rozsnyói	17 025	59 345	28,7
Töketerbesi	30 465	103 687	29,4
Szórványvidék	8 627	3 230 278	0,3
Összesen	496 290	5 449 270	9,1

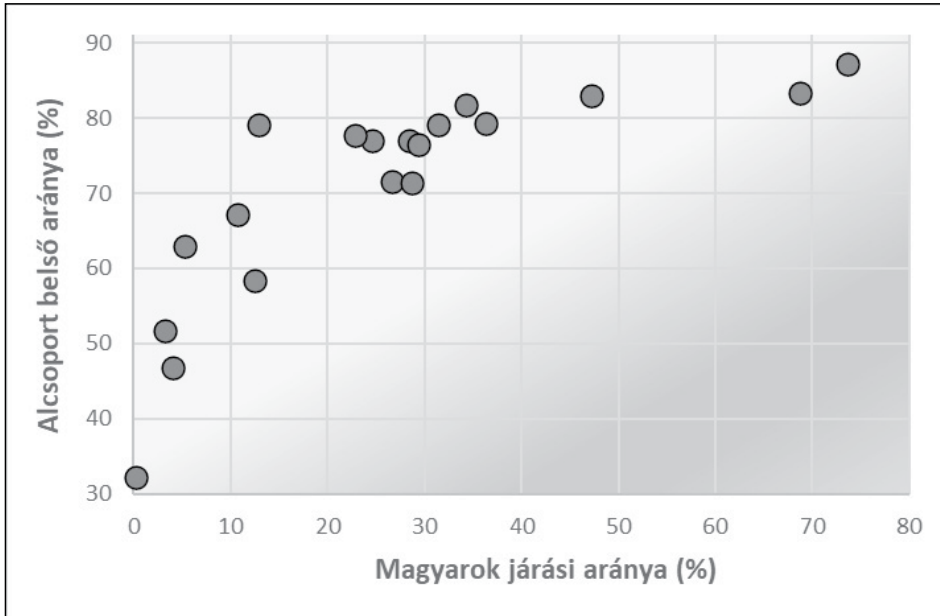
19. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő népesség száma és aránya járásonként
 Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

		Nem cigány szegmens						
		Létszám adatok						
Járás vagy nagyváros	Alcsoportok							Össz.
	1	2	3	4	5	6	7	
Pozsony	7 956	1 235	1 497	552	937	1 696	1 517	15 390
Szenci	6 933	826	680	243	382	603	665	10 332
Dunaszerdahelyi	79 212	1 504	3 725	275	1 734	1 044	3 279	90 773
Galántai	26 419	1 251	1 456	243	608	720	1 628	32 325
Komáromi	57 199	1 241	3 008	321	1 652	1 078	4 082	68 581
Lévai	20 586	1 002	1 261	199	799	806	2 060	26 713
Nyitrai	5 459	521	679	130	463	526	900	8 678
Érsekújvári	39 321	1 466	2 552	307	1 307	1 308	3 346	49 607
Vágsellyei	12 624	707	728	116	417	440	941	15 973
Losonci	13 368	507	957	103	530	519	1 384	17 368
Nagyrócei	6 215	165	403	40	246	235	692	7 996
Rimaszombati	24 580	753	1 326	141	679	530	1 633	29 642
Nagykürtösi	8 006	223	662	58	539	384	1 315	11 187
Kassa	4 332	391	737	152	1 057	1 102	1 482	9 253
Kassa-környéki	8 711	275	829	89	1 274	797	2 941	14 916
Nagymihályi	9 369	257	611	73	472	286	779	11 847
Rozsnyói	11 442	653	882	120	767	632	1 511	16 007
Töketerebes	22 467	380	1 415	86	1 221	596	3 201	29 366
Szórványvidék	2 729	991	782	301	617	1 341	1 716	8 477
Országos	367 808	14 362	24 315	3 575	15 783	14 642	34 763	475 248
		Részarányok (%)						
Járás vagy nagyváros	Alcsoportok							Össz.
	1	2	3	4	5	6	7	
Pozsony	51,7	8,0	9,7	3,6	6,1	11,0	9,9	100,0
Szenci	67,1	8,0	6,6	2,4	3,7	5,8	6,4	100,0
Dunaszerdahelyi	87,3	1,7	4,1	0,3	1,9	1,2	3,6	100,0
Galántai	81,7	3,9	4,5	0,8	1,9	2,2	5,0	100,0
Komáromi	83,4	1,8	4,4	0,5	2,4	1,6	6,0	100,0
Lévai	77,1	3,8	4,7	0,7	3,0	3,0	7,7	100,0
Nyitrai	62,9	6,0	7,8	1,5	5,3	6,1	10,4	100,0
Érsekújvári	79,3	3,0	5,1	0,6	2,6	2,6	6,7	100,0
Vágsellyei	79,0	4,4	4,6	0,7	2,6	2,8	5,9	100,0
Losonci	77,0	2,9	5,5	0,6	3,1	3,0	8,0	100,0
Nagyrócei	77,7	2,1	5,0	0,5	3,1	2,9	8,7	100,0
Rimaszombati	82,9	2,5	4,5	0,5	2,3	1,8	5,5	100,0
Nagykürtösi	71,6	2,0	5,9	0,5	4,8	3,4	11,8	100,0
Kassa	46,8	4,2	8,0	1,6	11,4	11,9	16,0	100,0
Kassa-környéki	58,4	1,8	5,6	0,6	8,5	5,3	19,7	100,0
Nagymihályi	79,1	2,2	5,2	0,6	4,0	2,4	6,6	100,0
Rozsnyói	71,5	4,1	5,5	0,7	4,8	3,9	9,4	100,0
Töketerebes	76,5	1,3	4,8	0,3	4,2	2,0	10,9	100,0
Szórványvidék	32,2	11,7	9,2	3,6	7,3	15,8	20,2	100,0
Országos	77,4	3,0	5,1	0,8	3,3	3,1	7,3	100,0

20. táblázat: A felvidéki magyarsághoz kötődő nem cigány népesség alcsoportjainak járási megoszlási adatai

Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

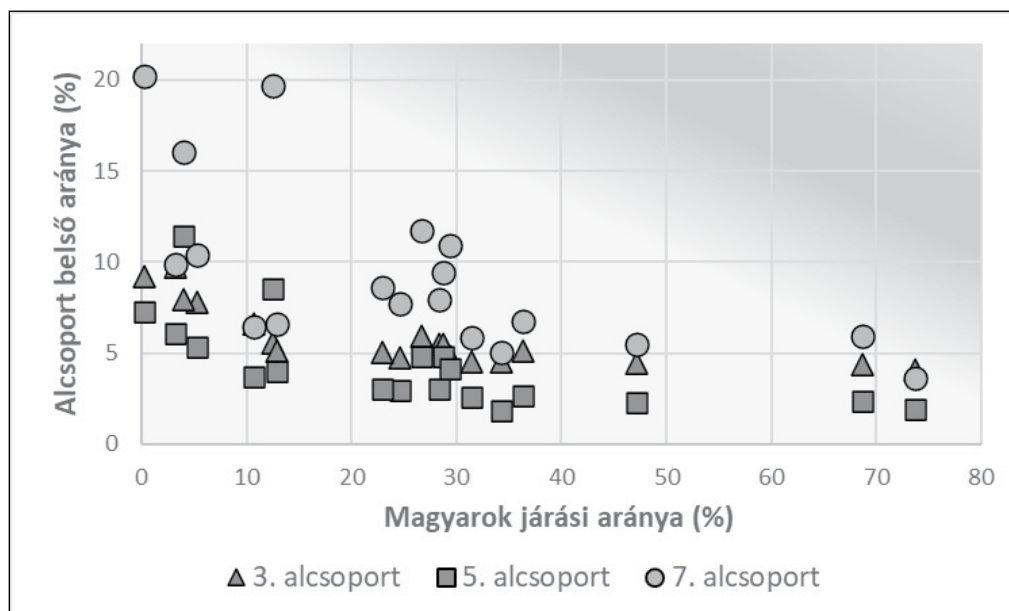
Elsőként a magcsoport vonatkozásában nézzük meg, hogy járási szinten milyen mértékben érvényesül a regionálisan már érzékelt pozitív kapcsolat.

1. ábra: A magyarsághoz kötődő népesség járási számarányának és a magcsoport belső járási arányszámának a kapcsolata
Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

A diagraemelemek elrendeződése, amely egy gyökfüggvény képét mutatja, nem csupán látványosan megerősíti a pozitív kapcsolat tényét, hanem azt is világossá teszi, hogy már a magyarság 20% feletti járási aránya esetén is 70% fölötti tartományba ugrik a magcsoport-hoz tartozók belső részaránya, ami ismét megerősíti a felvidéki magyarság erős identitásáról korábban leírtakat. (Itt kell megjegyezni, hogy a magcsoport, amint az a 20. táblázatból kitűnik, minden járásban, valamint a két nagyvárosban és a szórványvidéken is a legmagasabb arányt képviselő alcsoport.)

A 2. ábra a magyar anyanyelvűek három másik alcsoportjára vonatkozóan mutatja a két változó kapcsolatát.

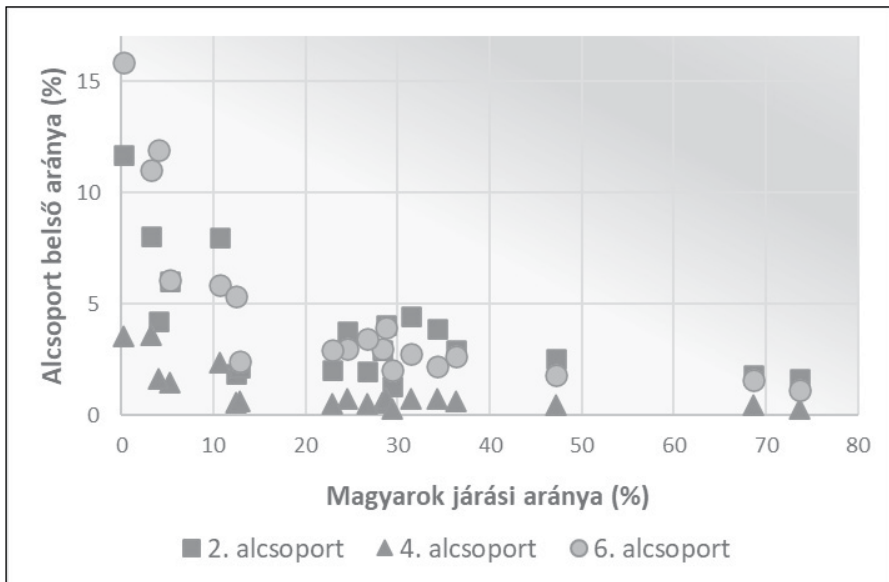
2. ábra: A magyarsághoz kötődő népesség járási számarányának és a nem cigány szegmensen belüli 3., 5. és 7. alcsoport belső járási arányszámának a kapcsolata
 Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

A grafikonon a 7. alcsoport elemei mutatják fel a legmagasabb értékeket az y tengely mentén, konkrétan a magyarlakta sáv egyes keleti járásaiban, mindenekelőtt Kassán, illetve annak környékén, ahol részarányuk a 20%-ot is eléri. A 3. és 5. alcsoport elemeinek elrendződéséből szintén kivehetők a magcsoportéval ellentétes mintázatok.

Mint írtam, a 3. alcsoport – a névlegesen magyarnak számító és egyúttal magyar anyanyelvű két alcsoport egyikeként – elvileg erősebb identitástípust jelenít meg. Az a tény, hogy ennek dacára itt is a gyengébb identitáscsoportokra jellemző szabályszerűség érvényesül, utólag is visszaigazolja a magcsoport szűkített meghatározásának az indokoltságát.³¹

31 A gyengébb identitástípusokba és a 3. alcsoportba tartozók mintázatainak egybevágása okán felmerülhet, hogy többen is csak a kettős identitás opciója miatt vállalták fel a népszámlálás során a magyarságukat, s kerültek végül a cenzusstatistikában a szlovák etnikai rubrika helyett a magyarba (vagyis a 3. alcsoportba), ugyanis így végül a másodlagos szlovák identitás révén is ki tudták fejezni a többség iránti kötődésüket. Ezzel összefüggésben felhívniuk a figyelmet Tátrai Patrik megállapítására, miszerint „a nemzetiségi bevallás – az aktuális társadalmi-politikai hangulattól, interetnikus viszonyoktól stb. függően – lehet a többség részéről »elvárt hűségnyilatkozat« az állam iránt, amely a kisebbségek körében azt eredményezheti, hogy egyes tagjaik, csoportjaik saját vélt vagy valós érdekeiket szem előtt tartva a többségi nemzetiséghez sorolják magukat”. Ld. Tátrai Patrik: Anyanyelv és nemzetiség mint az interetnikus kapcsolatok mutatója Erdély magyar lakosságának példáján. *Tér és Társadalom*, 2011. 25 (2). 48–68, itt: 48.

Végül a nem magyar anyanyelvűek három alcsoportjára vonatkozóan is megnézzük az etnikai környezet és a belső részarányok kapcsolatát.

3. ábra: A magyarsághoz kötődő népesség járási számarányának és a nem cigány szegmensben belüli 2., 4. és 6. alcsoport belső járási arányszámának a kapcsolata
Forrás: a Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján saját számítás

A három csoportból, ahogy elvárható volt, a 6. alcsoport elemei rajzolják ki a legmeredekebb görbét (mint tudjuk, az anyanyelvi és az identitásbeli deficit egyidejű jelenléte náluk a legnyilvánvalóbb). Ez szemmel láthatóan erősebb, szigorúbban érvényesülő kapcsolat annál, mint amit a szintén preasszimiláns 7. alcsoportnál tapasztaltunk előbb. Ami pedig az vegyes etnikumú családok szerepe, illetve a disszimilációnak kedvező társadalmi mikroklíma kapcsán már említett 2. alcsoportot illeti, megjegyzendő, hogy annak részarányértékei Pozsonyban és a fővárosi szuburbiának tekinthető Szenci járásban a legmagasabbak, ahol a magyarok által kötött vegyesházasságok aránya is kiemelkedően magas.³² Az egyik legtalányosabb hátterű alcsoport – vagy ha úgy tetszik, a névlegesen is magyarnak tekinthető népesség speciális anyanyelvi csoportjának – behatóbb jövőbeli vizsgálata önmagában is figyelemre méltó eredményeket ígér.

32 Šprocha, Branislav: A családszerkezet etnikai sajátosságai és az exogám házasságok mintázatai Szlovákiában. *Kisebbségi Szemle*, 2019. 4 (3). 37–81.

Összegzés

A felvidéki magyarsághoz kötődő 496 ezer személy 85%-a számít névlegesen is magyarnak, háromnegyede tartozik a magcsoportba, a perifériát képviselő két preasszimiláns alcsoport létszámaránya pedig 3–8%. Egyedi esetként meg kell még említenünk a nem magyar anyanyelvű, de magukat teljes mértékben magyarnak tartó válaszdók 3%-os alcsoportját is. Növelheti ugyanakkor a valóságban a magcsoportba tartozók számát, hogy (1) a népszámlálás során a magukat elsődlegesen magyarnak vallók mintegy ötöde – technikai okból – vélhetően tévesen került a kettős identitásúak egyik alcsoportjába, (2) a bizalmas adatok miatti statisztikai létszámcsökkenések főleg a magasabb sorszámú alcsoportokat érintették.

Az alcsoportok nemek szerinti bontása nem igazolta a nemi hovatarozás és az identitáscsökkenés közötti összefüggést, a korcsoportos bontás viszont kimutatta, hogy a magcsoporthoz tartozók részaránya a fiatalabbak felé haladva folyamatosan csökken, a gyenge identitásúaké viszont nő, miközben abszolút értékben az összes alcsoportot a fiatalabb évjáratok apadó létszáma jellemzi.

A gyengébb magyar identitáscsoportok felé haladva a szlovák kötődések erősödése és a cigány kötődések gyengülése tapasztalható: a másodlagosan magyar nemzetiségű, de nem magyar anyanyelvű személyek alcsoportját *de facto* már szlováknak kell tekintenünk. A vegyes nemzetiségűek körében a nőket a férfiakhoz képest a szlovák kötődések magasabb, illetve a cigány kötődések alacsonyabb aránya jellemzi.

A magyar kötődésű népességben belül 21 ezer (4%) a cigányok száma. A magukat elsődlegesen magyarnak tartó, ám második etnikai identitással is bíró személyek 31%-a tekinthető romának; ők teszik ki a magyar kötődésű cigányok 52%-át. A felvidéki magyarságon belül a roma szegmens számos mutató (átlagéletkor, földrajzi megoszlás, urbanizáltsági szint) tekintetében markánsan elválk a nem roma szegmenstől. A magyar anyanyelvű cigányság Dél-Szlovákia keleti járásaiban, az egyéb anyanyelvű, de magukat magyarnak valló romák pedig a tömbmagyarság szállásterületén koncentrálnak – de mindkét csoport kisebbséget képez az ott élő a cigányság egészén belül.

A nem cigány szegmens többsége, különösen a magcsoport, szintén a magyarlakta sáv nyugati részén él. Emellett megfigyelhető, hogy a homogén magyar identitású, de nem magyar anyanyelvű népesség Pozsonyban és környékén, a szintén nem magyar anyanyelvű, de csak másodlagosan magyar alcsoport az északi szórványvidéken, a magyar anyanyelvű, de magyar nemzetiségét nem vállaló alcsoport pedig Kassán és környékén koncentrálnak a magyar populációra jellemző átlagértéknél jóval magasabb részarányban.

A vizsgálódások során bebizonyosodott, hogy járási szinten a magyarok számaránya és az adott alcsoport belső részaránya közötti kapcsolat a magcsoport esetében pozitív, míg a többi alcsoportnál egyértelműen negatív, vagyis – figyelembe véve azt a korábbi tapasztalatot, miszerint a magyarok magasabb lokális számaránya az erősebb, alacsonyabb lokális számaránya pedig a gyengébb identitástípust erősíti a helyi magyar lakosságon belül – elmondható, hogy a magcsoporton kívül az összes alcsoport gyenge identitástípust képvisel.